

ENSENYAT I PUJOL, Gabriel / MAS I VIVES, Joan / MATAS I ALOMAR, Joana M. / MUT CALAFELL, Antoni (2000): *Cançoner Aguiló*. Edició facsímil, transcripció i comentaris. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, Monografies, 10, 503 p. i Làmines.

Com bé escriu Damià Pons, conseller d'Educació i Cultura del Govern Balear, en la breu presentació que encapçala aquest volum, la publicació de l'anomenat *Cançoneret Aguiló* és un motiu de satisfacció, ja que "implica la divulgació d'un dels còdexs manuscrits literaris medievals més interessants conservats a Mallorca, potser només comparable amb algun altre de tema lul·lià." L'edició, enllestida gràcies al generós suport de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, va dedicada a la bona memòria de Nicolau Morell i Cotoner, president de la Societat Arqueològica Lul·liana entre el 1978-1985, a la iniciativa del qual es deu la restauració del valuós còdex, descobert i presentat per Estanislau de K. Aguiló, fill del poeta Tomàs Aguiló i nebot del patriarca de les lletres mallorquines Marià Aguiló i Fuster, a la benemèrita societat a la qual també va cedir la seva bella casa pairal.

El volum que comentem, gràcies a les característiques de la seva edició, estalviarà el desmesurat maneig del valuós manuscrit original i resultarà molt útil als estudiosos de la literatura medieval en particular, i de la nostra literatura en general. Com també recorda l'amic Pons, es tracta d'una bella mostra de la unitat de la "llengua i de la cultura" catalanes, que integra una important nòmina d'autors i tals com: Bernat de So (*La vesió*, ff.1r-11v), Jaume March (*Lo rauser de la vida gaia*, *Debat entre Honor e Delit*, *La Joiosa Garda*, ff. 12r-14r, 14v-16v, 17r-19vb), Pere March (*Lo compte final*, *Mal d'amor* i *l'Arnés del cavaller*, ff. 19vb-20va, 20vb-22v, 23vb-32va), *Escondit* (Anònim, ff. 32va-32vb), Joan de Castellnou (*Compendi*, ff 33r-65v), *Fraire de Joi e Sor de Plazer* (Anònim, ff. 67r-81v), *Així com cell qui del tot s'abandona* (atribuït a Pere Vidal, ff. 83r-85), *El déu d'amor caçador* (Anònim, ff. 83r-85), *Senyora graciosa* (Anònim), i *La Faula* (Guillem de Torroella, ff. 86r-102).

La importància del ms. Aguiló rau en el fet que, ultra contenir un excel·lent resum de les *Leys d'amor* en el *Compendi* de Joan de Castellnou, és un dels repertoris més complets de la nostra narrativa en noves rimades. Basta dir que sense aquest manuscrit mai no ens haurien arribat obres com la *Vesió en somni*, *El rauser de la vida gaya*, *La Joyosa Garda*, el *Compte final* i el *Mal d'amor*, o el ja esmentat *El déu d'Amor caçador*. D'altres, com *Frayre-de Joy-e Sor -de-Plaser* restarien terriblement incompletes i mutilades. En Jaume Vidal i Alcover va avançar la plausible hipòtesi que el contingut cortesà d'aquest volum miscel·lani fos un possible producte de l'estada temporal a Mallorca, el 1395, de la lletraferida cort de Joan I, i, tot basant-se en la inclusió del *Compendi* teòric de Castellnou, va especular que podria tractar-se d'un *vademècum de pedagog*, un *llibre on el mestre de literatura cercaria la matèria de les seves lliçons i els exemples que les illustrarien*. Una hipòtesi interessant que podria venir confirmada, per mera analogia, per l'existència d'un altre importantíssim precedent d'aquesta associació entre teoria i pràctica, en l'anomenat *Cançonet de Ripoll*, on ens ha arribat tot el poc que ens resta de la poesia de l'etapa immediatament precedent, i on els dinou poemes supervivents també s'agrupen, i no sembla que sigui cap coincidència, al voltant d'un altre conegut tractat teòric occità: les *Razos de trobar* de Ramon Vidal de Besalú.

El gruix del volum l'ocupa l'edició i transcripció del text del manuscrit (p. 81-494), que hom presenta a doble pàgina: a mà esquerra la transcripció textual del text, acarada amb la reproducció fotogràfica en blanc i negre de la corresponent pàgina del còdex. La presentació facilitada, doncs, al màxim, una comparació puntual constant, alhora que permet que el volum pugui resultar molt útil per a ensinistrar els estudiants en les pràctiques de paleografia. Aquest nucli central va enriquit amb una introducció, potser massa sintètica, on hom dona una elemental notícia de la personalitat del descobridor del ms. i dels autors de les obres que s'hi contenen, de les quals hom ofereix una succinta notícia, tot indicant-ne les edicions i una breu bibliografia crítica, al mateix temps que s'indiquen els criteris de la transcripció (p. 7-22). El gruix i contingut d'aquesta aportació, més aviat limitada, contrasta de manera molt notable amb l'espai que hom dedica, seguidament, a l'estudi codicològic, degut a Antoni Mut Calafell, que ocupa les p. 25-80, i que abasta totes les qüestions més importants, tals com la matèria escriptòria (el paper), la composició i característiques dels quaderns i de les filigranes. Aquestes (tipus cap de xot: quaderns 1, 2 i 8; pes de romana, q. 3 i 6, alabarda, q. 4, 5 i 7; lleó rampant, q.7b), permetrien documentar el paper, de diversa procedència, fet servir en la redacció del *Cançonet*, dins un lapse de temps enquadrat entre 1349 i 1421 a terres de la Corona d'Aragó i més enllà dels actuals límits espanyols, entre 1343 i 1397 (p. 38).

El còdex conté diverses numeracions antigues. Una a l'angle superior dret del recte dels folis, en numeració romana, escrita en la mateixa tinta sèpia de la resta del text, és la més evident i constant. Aquesta numeració desapareix al principi del quadern quart, al principi del *Compendi*. Hi ha també una numeració en xifres àrabs, en gran part desapareguda per desgast del paper. També estava escrita en tinta sèpia, i estava col·locada una mica més amunt que la numeració romana. Sembla que s'estenia just pels dos primers quaderns sense prosseguir pels quaderns posteriors, i Mut anota que *per ventura els dos quaderns inicials del llibre que avui tenim a les mans varen pertànyer en algun moment a un conjunt d'escrits distint de l'actual, del qual constituïrien els fols. [83] al 11[6]. En tal cas la numeració àrab seria anterior a la romana, malgrat que en general sia al revés als papers de l'època* (p. 44). Una tercera numeració àrab en tinta més negra també situada en el cantó superior de la dreta, sembla del s. XIX o XX, és visible del ff. 3 al 17, on continua en llapis fins al f. 32 actual, on desapareix. Hi ha, a més vestigis d'altres numeracions romanes i àrabs en els ff. 67 a 105, la rellevància de les quals no ha resultat possible d'esbrinar. Allò que sí que sembla afirmable és que el bloc format pels ff. 1-32 és dels més antics, potser precedent d'un altre ms (p. 45).

Pel que fa a la numeració recent interessen les dades següents, anotades en l'estudi del Sr. Mut: 1) L'existència d'una numeració àrab correlativa que va del f.1 al 105, que de fet corres-

pon als folis que té el volum. Es troba al marge superior esquerre i és l'actualment considerada definitiva. 2) L'existència d'una altra numeració a la part inferior esquerra, també en xifres aràbigues, però on crida de seguida l'atenció la manca de correspondència amb la anterior, ja que va dels ff. 1-38 (q. 1-3), 52-67 (actual q. 4, abans q. 5), 68-79 (q. 5, abans q. 6), 39-51 (q. 6, abans q. 4), 80-105 (q. 7m i 8).

Hi ha, doncs, correspondència entre ambdues numeracions en els ff. 1-38 i 80-101, però no en els altres, la qual cosa és deguda a la tasca de reconstrucció efectuada durant la restauració del còdex, de manera que la numeració inferior representa l'estadi anterior a aquesta reordenació.

No hi ha evidència de l'existència d'un pautat d'escriptura sistemàtic a tot el volum, però sí en els dos primers quaderns, i es fa ús de la tinta vermella en les caplletres, que porten petits motius ornamentals en forma de ratlles i de creu, i en els calderons. La lletra, una gòtica bastarda de caràcter documental, sembla d'una mateixa mà, en els diversos textos, si bé en la *Vesió* i *Lo rauser* respondria a moments distints de còpia. A partir del quadern tercer hom detecta alguns canvis interessants, com ara la multiplicació dels recursos ornamentals, potser deguts a una escriptura més reposada.

Restava encara fer esment a la important qüestió de les cobertes, restaurades amb una sola peça de pergami flexible reforçat que també protegeix les vores, oferint una excel·lent protecció al ms. (vegeu làmina II), sobre el qual hi ha ara gravat per incisió el títol factici de *CANÇONER I POETICA*. Les antigues cobertes, que es poden veure en reproducció fotogràfica en les làmines I i III, aprofitaven un document en pergami no ben enquadrat, amb vores irregulars, i mesuraven uns 225 x 335 mm. Convé remarcar la possible importància d'aquest document, una escriptura notarial signada per Vicent Carreres i Arnau de Conques en presència dels notaris Pere de Pina i Jaume Rossinyol, ciutadans de València (datables en documents de l'any 1390 a 1402), sobre la venda d'un censal a favor d'un tal Francesc Lladó i la seva esposa Marieta. El Sr. Mut situa aquest document, del qual reconstrueix fragments ben considerables (pp. 74-75), el cinc de febrer de l'any 1388. No cal dir que la procedència valenciana podria ser un indicatiu de la del possible amanuense i, en definitiva, de tot el manuscrit, una de les característiques del qual és, com hem vist, la pluralitat dels elements que s'hi recullen, essencialment formats per dos blocs textuais sembla que agrupats en un únic volum, i que no sabem com ni quan va arribar a Mallorca, però on destaca la important presència d'obres de dos membres de la família March.

L'edició pròpiament dita consta, com ja hem avançat, d'una transcripció acompanyada d'una molt puntual anotació paleogràfica, i que, tal i com assenyalen els editors, només vol *servir d'ajut per a una lectura més fluida dels textos*, però sense *pretendre, però, resoldre els múltiples problemes que presenten al filòleg* (p. 22), que són força nombrosos, deixant també de banda la qüestió, d'altra banda ben important, de la discussió de la qualitat de les lectures que ofereix el *Cançonier* que comentem, comparades amb les variants que ens brinden els mss. de les obres conservades en altres còdexs.

Les cales efectuades demostren que la transcripció s'ha fet amb considerable cura. A la vista de la reproducció fotogràfica i no del ms, hem anotat alguns possibles dubtes, que indiquem a continuació amb esperit ben constructiu i com a mostra de la consideració que ens mereix la present edició. Els oferim a la consideració dels editors per si algun dia es torna a reimprimir el text, que esperem que ajudi a revifar l'interès dels estudiosos pel camp, encara massa negligit, de les novel·les rimades.

Sembla, en primer lloc que molts dels fragments transcrits com a llegibles, degueren ser-ho més aviat amb l'ajut d'una làmpada de quars, cosa que no és possible jutjar ara a simple vista. Deixant de banda la discussió de si les normes de transcripció triades, que són les també seguides en la nova edició de les obres de Ramon Llull i que, dit sigui de pas, semblen donar la raó a la blaveria valenciana, són, o no, més adequades que les d'ENC (tema, d'altra banda ja prou discutit en diverses ressenyes del Dr. Perarnau publicades en *ATCA*), em limitaré, a indicar amb negreta les escasses lectures del text revisat per mi, de les quals no estic gens segur:

- v. 5 [M] sossèn Bernat Servi[ers]
 18 [De Foyx e d'Ar] manyach,
 19 E [dir-me ?] -la us empach
 76 **E.s** al cap, sus li (sic!) fron
 172 **E.s** anet tot primers (**E.s**, sembla que s'hauria d'introduir sistemàticament arreu del text en un context similar).
 247 E vi soptosamens
 274 Donar a null hom nats.
 429 Ab scut **e.s** ab lanca
 454 Ofren a pe <de> batalla = Ofren a pe batalla
 487 D'on fon, Deus me valla = D'on fon, **sí** Deus me valla
 502 Per bran d'acer mot clar = Per bran d'acer mo[**l**]t clar
 (correcció que sembla innecessària però que una vegada introduïda en altre lloc, vid. el v. 165, hauria d'aplicar-se de manera sistemàtica arreu, vid. v.1065, etc).
 546 Blans e vars = **Blanchs** e vars,...(En la nota 9, "un mt" = **mot** ratllat).
 756 Ja que hom és, generalment tan curós en anotar les paraules ratllades, etc., es nota a mancar ací una nota que expliqui la presència de **bat** (ratllat) en aquest vers i del mot **savos** afegit damunt *savoyes* del vers 757.
 771 Al final del bordó hi ha: **d'asur** ratllat.
 810 Pres si portar fasia = Pres si ...
 820 E null poder no sentia = E null poder no.**n** sentia.
 873 E l'altre per [s] offrí.
 894 E portet cen exil: "exil" sembla una mala lectura de **mil**.
 934 E, can vassall ergull a: E, can vassal **ergulla**.
 940 Que pauca de virtut. Hom llegeix **ha** ratllat després de "Que ".
 1106 Enichs e corrossós. El text sembla dir:**coreossos**.
 1025 Encoras en azuir: Encoras en **azir**.
 1116 Tan que n'em pereós: Tan **que.nem** pereós (En el sentit de :anem pereós, tenim peresa de fer bones obres).
 1300 L' autres, rey d'Aragó = L'altres ...(Potser caldria llegir ací i en la majoria de vegades que apareix aquesta formulació : "L'altr.es", en el sentit de "l'altre és") .
 p.126,45: Es anem omençar: Es anem **començar**
 p.128, 93: Ab semblans .iii. rasits: Ab semblans .iii. **rassits**.
 p.132, 201: Mas aydar a l'afa: Mas aydar a l'**afan** .
 212 Ço(?)s: **Ço.s**.
 217 Ço(?) si.s: **Cosí.s**.

Una de les obretes més fascinants que conté el *Cançoner* que comentem és la famosa *Faula* de Guillem de Torroella. En la transcripció d'aquest text, ultra les nombroses males lectures del copista del ms., algunes de les quals són de considerable calibre i potser s'haurien pogut anotar a fi d'evitar confusions, hi detectem a simple vista algun error evident, com ara:

- p.430,16: E car volentat força m'ays: E car volentat força **mays**.
 p.484,703: Com fazion cella faysó: **...raysó**.

La lectura d'aquesta apassionant ficció medieval, en un manuscrit en aquest cas tan plagat de males lectures del copista, prova fins a quin punt estem necessitats d'una bona edició crítica de la *Faula*, que la posi definitivament a l'abast tant dels estudiosos com del públic en general. Potser el Govern Baleari i/o l'Ajuntament de Sóller no haurien de trigar massa a patrocinar-ne una de ben anotada, amb un pròleg que aprofiti com s'escau tota la bibliografia existent sobre el tema, bibliografia

tampoc no massa controlada en l'edició que comentem, que té, tanmateix, l'enorme valor de ser el repositori d'un llegat importantíssim, i un ara ja penós recordatori de la tasca que encara ens queda per fer. Tant de bo que noves generacions de filòlegs mallorquins, seguint les benemèrites petjades de Llabrés o de Jaume Vidal Alcover, se sentin atretes per aquesta patriòtica aventura!

ALBERT G. HAUF I VALLS
Universitat de València